

Epizódok a főváros idegenforgalmából I.

Szántó András

A huszadik század megerősítette, sőt jelentős gazdasági ágazattá fejlesztette az idegenforgalmat Európa nagyvárosaiban. Londonban például már a 20. század elejétől komoly bevétellel számolt a város vezetése, és fontos intézkedések sorozatával segítette is ezen „iparág” fejlődését. Természetesen nekünk, budapestieknek sem kell szégyenkeznünk amiatt, hogy miképpen hívtuk, vártuk és fogadtuk a ránk kíváncsi idegeneket.

Gastronomic Hungary
(Rajzos térkép, az Idegenforgalmi Hivatal kiadása, Jecsi Ernő grafikus munkája a 30-as évekből)

A témakör részletes feldolgozása helyett itt – a terjedelem miatt – csak epizódokat fogok felvillantani annak érzékeltetésére, hogy milyen komolyan vette a város és az ország vezetése az utazás szokásának serkentését, támogatását, illetve az idegen utazók Budapestre vonzását a régi időkben is.

Közel száz éve működik olyan állami hivatal Magyarországon, amelynek feladata a turizmus irányítása. Már 1913-ban

megalakult Budapesten az Idegenforgalmi Bizottság a polgármester tanácsadójaként, 1916-ban pedig szakigazgatási szervként létrejött Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala. Az idegenforgalom állami irányítása 1918-ban a Kereskedelemügyi Minisztériumhoz került, ahol Országos Idegenforgalmi Iroda alakult. 1928-ban a kereskedelemügyi miniszter vezetésével, miniszterelnöki rendelet alapján megalakult az Országos Magyar Idegenforgalmi Tanács, 1935-ben pedig létrehozták az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatalt, melynek elnökét a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter nevezte ki.

kult az Országos Magyar Idegenforgalmi Tanács, 1935-ben pedig létrehozták az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatalt, melynek elnökét a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter nevezte ki.

Az IBUSZ

Budapest idegenforgalmi szemláját kezdjük talán a legelső „hivatalos” utazási irodánkkal, hiszen az ilyen szervezetek tettek a legtöbbet a külföldi turisták hazánkba hozataláért (illetve később a magyar családok külföldre utaztatásáért).

Az első német, osztrák és olasz nemzeti utazási irodákat jóval megelőzve, 1902. augusztus 29-én alakult meg az Idegenforgalmi és Utazási Vállalat Rt., az első magyar utazási iroda, amely még ma is a hazai idegenforgalom meghatározó szereplője. A hajdani cég első elnöke gróf Esterházy Miklós volt. A vállalat először a MÁV városi menetjegy-irodájának feladatait vette át, majd utazási irodává bővült, külföldi fiókokat is nyitott. 1926 végén a cég beolvadt az Általános Beszerzési és Szállítási Rt.-be, és az így létrejött cég neve Idegenforgalmi, Beszerzési, Utazási és Szállítási Vállalat (rövidítve IBUSZ) Rt. lett.

Amit manapság talán kevesen tudnak róla: Az IBUSZ a fapados járatok egyik „feltalálója” – a harmincas években kilenc év alatt több mint egymillió utast szállítottak olcsón a cég „filléres” vonatain. A mára fogalommá vált „gulyásparty”-kat is a cég találta ki, maga a név is a tulajdonukban áll. A vállalat szervezte meg 1906-ban Rákóczi Ferenc hamvainak hazahozatalát. Az IBUSZ bonyolította le az első nagy, budapesti maratoni futóversenyt 1984-ben. Nekik van ma a legnagyobb magyarországi országos fizetővendéglátó adatbázisuk.

Városnéző autóbuszok

Többek között a fővárosban is beindították a rendszeres budapesti városnéző buszokat, melyek a világban már az autógyártás előtt megjelentek. Az első városnéző társaskocsikat lovak vontatták, valójában sokszorosára bővített fiákerként. Erről mutatunk egy német (kölni) városnéző kocsit – az 1910-es években Budapesten is hasonlók működtek. A képen látható utasok egy része magyar turista volt, mert a fotót az egyik magyar hölgy őrizte meg a családi ereklyék között. Az autópár fejlődésével a lovakat gyorsan felváltották a kezdetleges, majd egyre jobb szerkezetű autóbuszok, sőt a 10-es években már készültek nyitott városnéző járművek is. Az utazási irodák kezdeti gondolkodására és szervezési készségére nagyszerű példa egy

Városnéző lovaskocsi Kölnben (fotó-képeslap, 1911)

magyar csoport bécsi kirándulásra indulásának fotója. A bécsi utazási iroda átküldte autóbuszát Sopronba, hogy az ott nyaralókat (az előzőleg szervezett) egynapos bécsi városnéző túrára vigye.

A buszos városnézés a kezdetektől állandó része a bel- és külföldiek számára összeállított programoknak. Ma Budapesten már 9-10 cég kínál városnéző túrákat, sőt a Dunán hajók is állnak a vendégek rendelkezésére. És ha már a Duna szoba került, feltétlenül meg kell említenünk a Gellért szálló Európa-hírű ötletét a 30-as évekből. A Gellért Hotel és Fürdő a főváros kezdeményezésére épült (1918) és az államosításig a tulajdonában is maradt, ezért fontos feladata volt a külföldi vendégek remek ellátása mellett az idegenforgalom is. A rövidebb-hosszabb ideig

IBUSZ iroda a felszabadulás téren, 1960 (fortepan)

Utazási propaganda, plakátok

Az IBUSZ a két világháború közötti időszak meghatározó hazai idegenforgalmi vállalkozásaként igen kiterjedt tevékenységet folytatott. Foglalkozott egyebek között idegenforgalmi információval, utazásszervezéssel, jegyeladással, csomagszállítással, szálláshelyek értékesítésével, vendéglátóhelyek létesítésével, útlevel és vízum beszerzésével, utazással kapcsolatos broszúrák kiadásával és árusításával, közlekedési eszközök bérbé adásával, stb.

A cég „filléres” vonatait sokszor népszerű eseményekhez igazították, például 1907-ben a Pécsi Vásár keltett nagy figyelmet, különösen azért, mert szervezője *Zsolnay Miklós*, a híres majolikagyár tulajdonosa volt, és a vásáron sok élvonalbeli magyar cég nagyon sok újdonsággal jelentkezett. Később a pécsi, majd a Szegedi Szabadtéri Játékokra is indítottak különvonatokat, de az egri szüret, a balatoni nyár is megérte a menetrendek módosításait. Természetesen a MÁV külföldre is indított különvonatokat, például 1910-ben a Bécsi Vándorosi Világkiállításra (Jagdausstellung) vagy az 1911-es Torinói Világkiállításra – mindkét városban nagy figyelmet kapott a magyar pavilon.

Itt kell említenünk, hogy a MÁV kezdetektől nagyon komoly propagandát fejtett ki az utazások élénkítése érdekében. A számtalan idegenforgalmi plakát a kor neves művészei által készített grafikák jó példák lehetnének az utaztató cégek vagy a mai MÁV-vezetők számára.

Ezek a művészi színvonalú plakátok igyekeztek érdeklődést kelteni Magyarországon minden fontosabb tájegysége iránt. *Haranghy Jenő* plakátja például a Matyóföld és Mezőkövesd hangulatát idézi fel, *Pólya Tibor* pedig a ménest terelő csikós képével akarta a Hortobágy iránti figyelmet felkelteni. Mindkét plakáton jelezték a hétvégi, turista-, tanuló- és társasutazási kedvezmények lehetőségét a vidéki utazások vonzóbbá tételére. Érdekes még *Andor Lőránd* festőművész plakátja is, amely Budapest környékét reklámozta, pedig a rövidebb távú, olcsóbb vonatjegyek biztosan kisebb bevétellel kecsegtették a céget. A „Szabad időnket töltsük a szabadban!” jelmondat hosszú évtizedekre megmaradt közéletünkben a MÁV jóvoltából – sokkal korábban megjelent, mint hogy a mai „egészséges életmód” szölamok elkezdődtek volna.

A plakátokról képeslapokat is kiadtak, amelyek sokfelé eljuttatták a népszerűsítő és utasokat vonzó grafikákat. A képeslap

rendkívüli előnye volt a plakáttal szemben, hogy hazavihető, eltehető, barátnak átadható volt, sőt a hátoldalára a bemutatott tájakat részletesebben ismertető szöveget is nyomtathatták. Budapest környékéről például a következőket írták: „*Alig van fővárosa a világnak, amelyhez az üdülésre és kirándulásra alkalmas hegyek és vizek oly közel lennének, mint Budapesthez. A budai hegyvidék, Pilis, Dunazug-hegység, Börzsöny és a gödöllői dombvidék teljesen körül ölelik a fővárost. Itt folyik a Duna folyam. Parti zátony-fürdők, szigetek, csónak sport, víg strandélet. A hegyvidék tele erdőségekkel. Nevezetesebb pontjain egymás után épülnek a menedékházak és turistaszállodák.*”

A képeslapokat természetesen több nyelven is nyomtatták.

A MÁV vezetői tehát akkor még úgy gondolták, hogy a bevételt az utasok számának növelésével lehet elérni, míg manapság sajnos a vonatszámok, vonalak csökkentésével, a spórolással akarnak nyereséget képezni.

Turisztikai események, konferenciák

Az első világháború után újraéledt a szakmai rendezvények, találkozók, konferenciák és ezáltal egy speciális turizmus korszaka is. A 19. század végén már nagyon sok ilyen vonzó rendezvény volt Budapesten is, a Természetvizsgálók, a Földrajzi szakemberek találkozóitól az 1896-os Millenniumi Kiállításig. A húszas években még jelentősebben felpetzdült Budapest idegenforgalma, mivel a jelentős szálloda-fejlesztések megfelelő elhelyezést és konferencia-helyszíneket biztosítottak.

A számos alkalmából egyet emelünk ki, mert ez jól példázza nemcsak az átlagos utazók, hanem a vendéglátási szakma elismerését is Budapest iránt. 1926-ban ugyanis a Szállodások Nemzetközi Egyesülete itt rendezte éves közgyűlését. A nagyszabású szakmai találkozót a világ minden részébe elvitte jó hírünket azáltal, hogy a legelegánsabb szállodák (és szálloda-vállalatok) igazgatói megismerték Budapest vendégváró és „jól-tartó” képességét.

A programban a közgyűlésen kívül számos nagyszabású ebéd és vacsora, kirándulás, múzeum-látogatás szerepelt. A mindegyik résztvevőnek átadott mappában ország- és városismertető brosrák és a programfüzetek szerepeltek öt nyelven.

A program jelentőségének bemutatására idézem az egyik vezető szervező, Glück

Hidroplán kikötő a Dunán a Gellért Szálló előtt (fotó-képeslap, 1930-as évek)

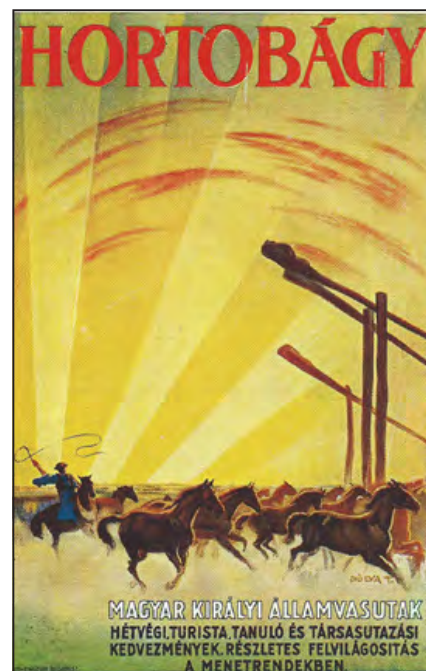
Frigyess magyar királyi kormányfőtanácsos (a Pannonia Szálloda tulajdonosa) köszönő levelének részletét, melyet dr. Petrovich Elek úrnak, a Szépművészeti Múzeum főigazgatójának írt az események után:

„*Őszinte hálaival adózunk Méltóságodnak, hogy bennünket közgyűlésünk eredményes megrendezésében támogatni kegyes volt. Ez a hatékony erkölcsi támogatás valóban érdemes ügynek a felkarolása volt, mert ezzel a közgyűléssel sikerült a háborús évek miatt leomlott hidat újból létrehozni,*

amelyen keresztül a jövőben intenzívebben, s remélhetőleg mind kevesebb akadály leküzdésével dolgozhatunk polgári ideáljaink egyikéért, a szabad forgalomért.”

Az eseményt a főváros vezetői is megfelelően méltányolták. Budapest Székesfőváros Tanácsa a résztvevők tiszteletére 1926. október 1-én díszvacsorát rendezett a Gellért Nagyszállóban. Mayer János akkori földművelésügyi miniszter a Mezőgazdasági Múzeumban díszvacsorán látta vendégül a szállodásokat, Ripka Ferenc főpolgármester pedig az Állami

MÁV-plakát, Matyóföld (képeslap, 1929)

MÁV-plakát, Hortobágy (képeslap, 1929)

Operaház díszelőadására hívta meg a résztvevőket. Egyszóval nagyon jelentős esemény volt, és nagyon jó híradásnak bizonyult a világ felé.

Utóélet: Gulyásparti

A II. világháború sajnós hosszú évekre újra visszavetette Budapest idegenforgalmát, mely a 60-as évektől kezdett ismét talpra állni. Azóta nagyon sok kulturális és sportesemény vonzotta a külföldieket azon kívül, hogy fővárosunk történelme, elhelyezkedése és számos jelentős műemléke miatt önmagában is egyedül, különleges vonzerő. A turistáknak szóló sokféle eseményből most csak egy olyat szeretnénk kiemelni, amely sok ezer külföldinek jelentett maradandó élményt, miközben az újságírók és „értelmiségi szakértők” lenézték, lebecsülték és folyamatosan támadták. Az IBUSZ Gulyásparti valójában búcsúestként indult a hazánkban nyaraló, tartózkodó külföldiek számára, de az idők folyamán önálló programmá emelkedett. Kiemelkedő minőségére jellemző, hogy sok külföldi látogató előre kért jegyet a szobafoglaláskor a programra, és visszatérő, már-már törzsvendégként többször végignézte az új műsorokat.

Az ötletet sokan magukénak vallják, igazából Gálfi János találta ki, és 25 éven át működtette lankadatlan érdeklődés mellett. A „siker” a vállalat számára azt jelentette, hogy 25 éven át naponta 250-

A szerző és felesége Gálfi János társaságában

Gálfi János dedikált portréja

300 ember fizetett 25 márkát vagy dollárt a részvételért (heti 1 szünnap volt), s ha a rezsit leszámítjuk, akkor is hatalmas valutás bevételt jelentett 25 éven át!

Az IBUSZ megbízta az ötletadót a tervezéssel és megvalósítással. Gálfi boldogan látott neki a feladatnak, hiszen ebben nagyon jól kamatoztathatta korábbi tapasztalatait. Tanult bűvész volt remek trükkökkel, és vérében volt a szórakoztatás. Természetesen és bátran állt ki ren-

geteg ember elé, hisz több éves cirkuszi, porondmesteri gyakorlata mellett alkalmi fellépésein, varieté színházakban konferansziéként is dolgozott. A cirkuszokkal és bűvészműtányaival bejárta a fél világot Japántól Argentínáig. Ebből eredően a magyaron kívül számos nyelven beszélt.

Legfontosabb érdeme az emberi közvetlensége volt – örök mosolya, kifogyhatatlan humora és barátságos fellépése igazi „vendéglátóvá” tette. A Gulyás Party alapját ugyanis nem a folklórműsorban látta, hanem a szíves vendéglátásban. Mindig azt mondta, hogy „úgy kell fogadni a vendégeket, ahogy otthon, a lakásomban teszem a saját vendégeimmel. És végig úgy is kell bánni velük!”

A siker titka a mára nagyon sok helyen teljesen ismeretlen szívéllyesség volt. A vacsora és a folklórműsor kb. másfél-két órás program volt, és ez alatt Gálfi János minden egyes vendéggel találkozott az asztaloknál – legalább egy kézfogás vagy vállveregetés erejéig. A legfontosabb az volt, hogy minden egyes vendéggel és csoporttal a saját nyelvén váltott szót, legalább 1–2 mondatot! A vendégeket sokszor megdöbbenetette, hogy egyik pillanatban finnul üdvözölte a finn csoportot, majd arabokat kísért az asztalukhoz, arabul beszélve hozzájuk. Egy pillanat alatt váltott a japán nyelvről a portugálra, de még indiai és kínai nyelvjáráásokat is ismert!

Mit gondolok arról, hogy lenézték, lebecsülték az egész Gulyás Partyt? Csodálatos értelmiségi újságíróink rendszeresen arról értekeztek a lapokban, hogy micsonda szörnyűség „ilyen gagyi programokkal és műsorokkal” butítani a külföldi turistákat – az igazi kultúránk demonstrálása helyett! Erről annyit: hihetetlenül jó gulyáslevest főztek minden nap a konyhán, friss és válogatott húsból, zöldségekkel és fűszerekkel – erre János nagyon gondosan vigyázott! Utána csodálatos, kézzel húzott igazi rétes következett, vacsora közben pedig remek fehér és vörösborok voltak az asztalon. És természetesen mindenki mindentől annyit kapott, amennyivel elbírt.

Zárásként a rengeteg pozitív véleményből csak egy idegenvezető hölgyét (Horváth Eszter) emelem ki: „Idegenvezető voltam az IBUSZ-nál jó sok évig és tanúíthatom, hogy az egyik legsikeresebb program volt a Gulyás Party, egyszerűen nem lehetett vele felsülni. Gálfi János nagyon jól csinálta, a külföldiek imádták, a »vicces« részeken hálsán kacagtak.” ●

(Képek a szerző gyűjteményéből)